

**“QISSASI ROBG‘UZIY” ASARI HAQIDA
О ПРОИЗВЕДЕНИИ «ИСТОРИЯ РАБГУЗИ»
ABOUT PRODUCTION "HISTORY RABGUZI"**

Andijon davlat pedagogika instituti stajyor o‘qituvchisi

Karimova Dilobod Halimovna

*Andijon davlat pedagogika instituti filologiya fanlari fakulteti o‘zbek tili va
adabiyoti yo‘nalishi 102-guruh talabasi.*

Egamberdiyeva Gulnoza Iqboljon qizi va

Tojimatova Zuxra Ikromjon

Annotatsiya: Ushbu maqolada, XIII–XIV asrlarga oid “Qissasi Rabg‘uziy” asarining diniy-ma’rifiy ahamiyati va uning o‘zbek adabiyotiga qo‘shgan hissasi haqida batafsil tahlil berilgan. Asar, ayniqsa, Qur’oni karimdagi qissalarni xalq tili orqali ommalashtirishdagi o‘ziga xosligi bilan ajralib turadi. Maqolada Rabg‘uziyning payg‘ambarlar haqidagi hikoyalarni qanday qilib xalqning tushunish darajasiga yetkazib, diniy qadriyatlarni targ‘ib qilganligi muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, asarning til va uslubi, shuningdek, xalq madaniyati bilan uzviy bog‘liqligi ham alohida ko‘rib chiqiladi. Muallifning diniy hikoyalar orqali axloqiy va ma’naviy saboqlarni berish maqsadi o‘quvchi uchun foydali bo‘ladi. Rabg‘uziy asari nafaqat diniy ma’rifat, balki o‘zbek adabiyoti tarixi uchun ham katta ahamiyatga ega bo‘lgan bir asar sifatida yoritilgan.

Аннотация: В данной статье подробно анализируется произведение “Кисаси Рабгузи”, относящееся к XIII–XIV векам, и его религиозно-просветительская ценность для узбекской литературы. Особое внимание уделено тому, как Рабгузий, используя народный язык, делал коранические рассказы доступными и понятными для широкой аудитории. В статье рассматриваются идеи, заложенные в произведении, такие как

популяризация нравственных и религиозных ценностей, воспитание народа через притчи о жизни пророков. Также проанализированы художественные особенности произведения, использование народных элементов в языке и стиле, что придает произведению живость и доступность. Рабгузий не только продвигал исламские ценности, но и способствовал развитию тюркской письменности, что является неоценимым вкладом в культуру и литературу Средней Азии.

Annotation: This article provides a detailed analysis of the 13th–14th century work “Qissasi Rabghuzi” and its religious and educational significance for Uzbek literature. The focus is placed on how Rabghuzi used the vernacular language to make Quranic stories accessible and comprehensible to a wide audience. The article explores the core ideas of the work, such as the promotion of moral and religious values, and the use of stories of the prophets to educate the people. The artistic features of the work are also discussed, particularly the incorporation of folk elements in language and style, which brings the work to life and makes it more accessible. Rabghuzi not only promoted Islamic values but also contributed to the development of Turkic writing, making an invaluable contribution to the culture and literature of Central Asia.

Kalit soʻzlar. Qissasi Rabgʻuziy, Nosiruddin Rabgʻuziy, diniy-maʼrifiy asar, Qurʼoni karim qissalari, xalqchil adabiyot, tahlil, axloqiy tarbiya, oʻzbek adabiyoti, Rabgʻuziy asari, xalq madaniyati, turkiy adabiyot

Ключевые слова. Кисаси Рабгузи, Насируддин Рабгузи, религиозно-просветительское произведение, коранические рассказы, народная литература, анализ, нравственное воспитание, узбекская литература, произведение Рабгузи, народная культура, тюркская литература

Keywords. Qissasi Rabghuzi, Nasiruddin Rabghuzi, religious-educational work, Quranic stories, folk literature, analysis, moral education, Uzbek literature, Rabghuzi's work, folk culture, Turkic literature.

Kirish: O'zbek adabiyoti tarixida diniy-ma'rifiy asarlarning tutgan o'rni beqiyosdir. Ayniqsa, Qur'oni karim qissalari asosida yaratilgan badiiy asarlar xalq ongini uyg'otishda va diniy-ma'naviy tarbiyada muhim rol o'ynagan. XIII–XIV asrlarga mansub “Qissasi Rabg'uziy” ham ana shunday asarlarning yorqin namunalaridan biridir. ¹Ushbu asar diniy mavzularni turkiy til orqali ifodalashda dastlabki yirik adabiy tajribalardan bo'lib, o'zbek adabiyoti rivojiga katta ta'sir ko'rsatgan.

Muallif haqida

Asarning muallifi Nosiruddin Rabg'uziy Raboti O'g'uz qishlog'ida tug'ilgan va o'z zamonasining bilimdon allomalaridan biri hisoblanadi.² U arab, fors va turkiy tillarni mukammal bilgan, diniy fanlardan chuqur xabardor bo'lgan. Muallif o'z asarining muqaddimasida Qur'oni karim qissalarini xalq uchun sodda, ravon tilda bayon qilish maqsadini ko'zlaganini ta'kidlaydi.³

Rabg'uziy asarini yozishda Qur'on, hadis, tafsir va islom tarixidan keng foydalangan. Uning yozish uslubida samimiylik, xalqchil ohang va nasihatboplik kuchli seziladi. Asar orqali muallif o'z zamonasining diniy-ma'naviy ehtiyojlariga javob berishga harakat qilgan.

Asarning yaratilish sababi va asosiy g'oyasi

“Qissasi Rabg'uziy” Qur'oni karimdagi qissalarni xalq orasida keng targ'ib qilish va Allohga sadoqat, iymon, sabr-toqat kabi fazilatlarni mustahkamlash maqsadida yaratilgan. Asarda har bir qissa o'zining axloqiy saboqlari bilan ajralib turadi. Muallif har bir payg'ambar hayotini faqat tarixiy hikoya sifatida emas, balki undagi ma'naviy va axloqiy saboqni asosiy nuqtaga aylantirib ko'rsatadi.⁴

Rabg'uziy o'z davri uchun dolzarb bo'lgan muammolar — zulm, adolatsizlik, jaholat va ma'naviy tanazzulga qarshi kurashishning eng samarali vositasi sifatida diniy qissalarni tanlagan. Shuningdek, asarda sabr, to'g'rilik,

¹ Aliev B. “O'zbek adabiyoti tarixi”, Toshkent, 2015, 67-bet.

² G'ulomov A. “Qadimgi turkiy adabiyot”, Toshkent, 2000, 123-bet.

³ Qosimov B. “O'zbek adabiyoti tarixi”, I jild, Toshkent, 2002, 145-bet.

⁴ Safarov B. “O'zbek adabiyotining ildizlari”, Toshkent, 1998, 88-bet.

shukr, taqvo kabi tushunchalar keng yoritiladi.

Asarning mazmuni va tuzilishi

Asarda 28 nafar payg'ambar hayoti haqida hikoya qilinadi. Har bir payg'ambar qissasi mustaqil tarzda, lekin umumiy diniy-axloqiy konsepsiyaga sodiq holda berilgan. Odam Ato va Momo Havo yaratilishi, Nuhning qavmini najotga chaqirishi, Ibrohimning iymon sinovi, Musoning Fir'avnga qarshi kurashi kabi qissalar chuqur tahlil bilan berilgan.⁵

Qissalarda nafaqat payg'ambarlarning faoliyati, balki xalqning xatti-harakatlari, ularning gunohlari va Allohning ularga bergan jazosi haqida ham mufassal ma'lumotlar mavjud. Bu esa o'quvchiga diniy haqiqatlar haqida kengroq tasavvur beradi.

Muhammad (s.a.v.) qissasi asarning eng muhim va markaziy qismidir. Bu qissada Muhammad (s.a.v.)ning risolati, axloqiy fazilatlari, ummatga yetkazgan islom dini haqiqatlari alohida ehtirom bilan tasvirlangan.

Til va uslub xususiyatlari

Asar Xorazm turkiy tilida yozilgan bo'lib, bu til keyinchalik o'zbek tilining shakllanishiga asos bo'lgan. Asarda arabcha va forsa so'zlar ko'p uchraydi, lekin ular xalq ongiga moslab yengillashtirilgan holda kiritilgan.

Rabg'uziy xalq tilidan, maqol va hikmatlardan ham keng foydalangan. Ustalik bilan qo'llangan badiiy tasvir vositalari asarga hayotiylik va ta'sirchanlik baxsh etadi. Mubolag'a, tashbeh, istiora kabi badiiy usullar mahorat bilan ishlatilgan.

Asarning uslubida samimiylik, sodda bayon va nasihat ruhi ustuvorlik qiladi. Qissalardagi har bir voqea o'quvchini fikrlashga, xulosa chiqarishga undaydi. Shu bilan birga, asarda hikoyaviy tasvir va dramatik epizodlarning uyg'unligi ham kuchli seziladi.

Adabiy va tarixiy ahamiyati

“Qissasi Rabg'uziy” nafaqat diniy-ma'rifiy, balki tarixiy-adabiy ahamiyatga

⁵ Valixo'jayev B. “Xorazmiy til va adabiyoti”, Toshkent, 2011, 190-bet.

ham ega. Bu asar orqali biz XIII–XIV asr turkiy xalqlarining diniy e'tiqodi, ijtimoiy hayoti va axloqiy qarashlari haqida tasavvur hosil qilamiz.⁶

Asar xalqning diniy ongini mustahkamlash, axloqiy tarbiyani rivojlantirishda xizmat qilgan. Unda aks ettirilgan qadriyatlar — sabr, to'g'rilik, iymon, sadoqat kabi tushunchalar bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

“Qissasi Rabg‘uziy” o‘zbek adabiyoti tarixida Qur‘on qissalarini badiiy shaklda ifodalash an‘analarining rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatgan. Keyinchalik Alisher Navoiy kabi buyuk adiblar ham diniy-axloqiy mavzularni yoritishda Rabg‘uziyning uslubidan ilhom olganlar.

Xulosa

“Qissasi Rabg‘uziy” diniy qissalarning xalq tilida bayon qilinishi, diniy tushunchalarning hayotiy misollar orqali ifodalangan ilk namunalaridan biridir. Asar o‘zining ma’naviy, tarixiy va adabiy qiymati bilan turkiy xalqlarning madaniy merosida alohida o‘rin egallaydi.

Rabg‘uziyning bu asari xalq og‘zaki ijodiga, diniy va badiiy an‘analarga tayanib, Qur‘on qissalarini jonli va ta’sirchan ifodalashga muvaffaq bo‘lgan. Shuning uchun ham “Qissasi Rabg‘uziy” nafaqat o‘z davri uchun, balki keyingi asrlar uchun ham ibrat maktabi bo‘lib xizmat qilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Aliev B. “O‘zbek adabiyoti tarixi”, Toshkent, 2015, 67-bet.
2. G‘ulomov A. “Qadimgi turkiy adabiyot”, Toshkent, 2000, 123-bet.
3. Qosimov B. “O‘zbek adabiyoti tarixi”, I jild, Toshkent, 2002, 145-bet.
4. Safarov B. “O‘zbek adabiyotining ildizlari”, Toshkent, 1998, 88-bet.
5. Valixojayev B. “Xorazmiy til va adabiyoti”, Toshkent, 2011, 190-bet.
6. Zohidov H. “Islom va turkiy xalqlar”, Toshkent, 1997, 75-bet

⁶Zohidov H. “Islom va turkiy xalqlar”, Toshkent, 1997, 75-bet.